

Ганна Ручай

Маруся Чурай і Я

— Ну що, ти живий, вояче? — дід підпирає ліктями двері, які аж двигтять за його спиною. Добре, що старі фанерні замінили на новенькі, буцімто дубові, інакше не витримати б їм натиску рознервованої бабусі.

Я набурмошено мовчу. Що тут скажеш?

Велетенський синій «ліхтар» під лівим оком уже всебічно вивчено біля дзеркала у ванній, саднить зчесана об асфальт щелепа й ще дещо, з дрібного, трохи ниє... Та поки нема бабусі з голосінням на тему: «Зі світу мене зжити хочеш?!» — терпіти можна.

— То хто ж перемиг? — і далі глузує дід. Наче сам не бував колись у такій халепі!

— Ніхто... — бурчу сердито.

— Ага, дружба, значить, перемогла... — дід бере стільця, ставить переді мною задом наперед, сідає на нього верхи й зручно вкладається підборіддям на руки, складені на спинці хрест-навхрест.

— Діду, я сто разів уже тобі казав — ніякий він мені не друг!

— Але ж бій був чесний?

— Це дивлячись за що битися! — я прикусив язика, та запізно, тепер хоч-не-хоч, а розповідай. — Прикинь, діду, я, наче останній даун, стираю і стираю те «Грицько + Маруся» в нашому під'їзді... Я стираю, а воно завтра — знов! Ти б терпів, ну скажи, ти терпів би?!

— Я не стирив би, — спокійно кинув дід. — Хай би писали, не звертав би уваги. І тоді ніхто не насміхався б... Та й що врешті-решт поганого в таких словах? Це життя, це нормально, діти в усі часи таке писали. Якщо тобі подобається Марійка...

— Та чого ви причепилися до мене всі з тією дурнуватою Марійкою! — я здуру розкричався, а там же бабуся під дверима... — Та вона мені сто років... Та я її бачив у... І взагалі... Я її... потвору... Діду, якби ти тільки почув, що ми сьогодні на уроці музики розучували!

— О, уроки музики — це цікаво, це я люблю...

Вперше чую від онука оперних діячів про якісь враження від уроків музики, — засміявся дідусь. — На дітях музикантів природа відпочиває, то невже в онукові на десятому рочку прокльовується ген музикальності?

— Це гумор? А де сміятися? — ох, діда мого бетонною балкою не проб'єш. — Наша музичка, діду, вже дійшла до маразму — притягла в клас таку пісеньку, що нею бабуся часом дражниться:

«Грицю, Грицю, до роботи! В Гриця порвані чоботи... Грицю, Грицю, до телят — в Гриця ніженьки болять!» Та-та-та-та — та-та-та-та... А в кінці взагалі порнографія: «Грицю, Грицю — до Марусі! Зараз, зараз — уберуся!». І Дмитро ірже, то на мене пальцями тицяє, то на Марійку цю вашу, ненормальну...

— А ти що? — ніби й справді зацікавився дід.

— А я що? Я тому Дмитрові тільки кулака показав... І все!

— А бійка?

— Та бійка вже потім... Коли він під'їзд розписував...

— Якби ти не звертав на ті жарти жодної уваги, то й не дражнилися б... І бійки не було б. Отак і з Грицьком Бобренком: люди язиками плескали, а він від тих розмов усе за щось ховався, все кудись утекти силкувавсь... А скінчилося чим? І який козак був! Герой! У бою нічого не лякався, а пісні дівочі довели мало не до божевілля... Пісня, слово все можуть — і ранили, й лікувати... Отак воно буває, хлопче...

— Ти це про що, діду? До чого тут Бобренко якийсь? — я розгубився. Ох, і вміє ж мій дід перемикати тему, куди йому треба!

— До імені. Ти ось усе скаржишся: «Нащо мене назвали Грицьком... У мене через це самі неприємності...»

А тебе не Грицьком назвали — Григорієм!
Горде таке ім'я твій прадід носив.

— І що?

— А знаєш, за що його в сталінському концтаборі замучили? За те, що збирав, публікував і співав колядки, щедрівки, гаївки й веснянки, коли можна було тільки про комуністичну партію співати... У казахських степах, у таборі Кінгір, на них танки кинули, щоб їх налякати й на коліна поставити... А вони вишиванки надягли всі як один і тих самих щедрівок хором заспівали, ніби своїм мучителям добра зичили: «Дай Боже щастя дому й господарю!» В них стріляли, а вони співали... Бо така сила народної пісні, що танками її не заглушиш...

Ну от! Завів дід свою стару пісню — про пісню! Наша сімейка вся на ній схиблена. Музиканти в моїм роду аж там до якогось — забув — коліна... Це і в батьків моїх основна тема. Я через цей фольклор і цю етнографію маму з батьком узагалі не бачу — все вони в експедиції та в експедиції...

— Діду, та ну її, ту пісню! Ти розкажи про прадіда краще! Про Григорія, що на його честь мене назвали! Чому досі не розказував?

— Бо ти малий був. А тепер ось, бачу, вже настільки виріс, що час дещо знати. Я хочу, аби ти знав, заради чого твій прадід Григорій загинув у

Кінгірі, над чим твої тато й мама працюють, що вивчають і досліджують...

Сподіваються розшукати й зібрати докупи всі ті рештки давніх свідчень, прадідами збережені... Те, чого в Україні майже не лишилося — історії народної пісні, нашої прадавньої культури... Складно, ой, складно нині знайти ті недопалені в міліційних архівах клаптики, уривочки...

— Ні, діду, я не доганяю: нащо палили, нащо в концтабори кидали? Чим їм пісня заважала?

— Боялися її, Грицю, дуже боялися ті, хто хотів народ пам'яті, віри, народної правди позбавити.

— Чого — щедрівок боялися?! Та не сміши мене! Може, й отакої беліберди, як це «Грицю, Грицю...» — боялися? Ой, тримайте мене!

— Справа ж не в словах, не у веселому приспіві.

Головне те, що за всім цим стояло. А стояли за цими простими словами й мелодіями покоління неписьменних, але обдарованих від Бога наших пращурів. Вони ці прості слова із вуст до вуст дітям, онукам передавали, а разом із ними — традиції, пам'ять роду, віру в добро, душу свою поетичну переливали по краплині, мов джерельну воду, від якої в людині все найкраще проростає... Знаєш, яка сила

в пісні? Ось твої пращури добре це знали! Наше різвище, Григорію, походить від назви цимбал. Були такі козаки, яких звали цимбалістами, в кожному полку їх особливо шанували, бо під їхню музику й до походів готувались, збиралися з силами. Словами їхніх пісень побратимів загиблих оплакували. Їхні жартівливі приспиви під час короткого перепочинку між боями змушували забути злобу й ненависть, нагадували про домашній затишок у колі далекої родини, залишеної в тихому мальовничому селі.

У тих піснях така величезна любов до рідного, до землі своєї, до звичаїв предківських, така вірність цим шляхетним звичаям за багато століть сконцентрувалися, що боялись їх ті, хто винищити хотів наш народ, нашу мову, нашу культуру. Папери попалити можна, а слова живого, пісні живої — не знищити. Її в нас навіть вітер співає, навіть вода нею жебонить...

— Ну, я розумію, там пісні про героїв, про подвиги... Це й коню ясно. А про якусь Марусю! Що за користь від таких пісень, нащо вони?

— Ми ще про це поговоримо, але не сьогодні. Зараз бабуся твої бойові поранення підлікує, ти ляжеш спати, а завтра, після школи, прийдеш до мене на кафедру, я тобі дещо покажу, дуж-же цікаве. Гляди ж, не марнуй часу після уроків на вивчення написів у під'їздах та на з'ясування